

Tyskland: Den autoritære kapitalisme og venstrefløjens opgaver

Skrevet af: **Richard Detje og Otto König** | Offentliggjort: 15. august 2013

Den store krise i Europa har udløst et permanent politisk jordskælv. Stabilitet og kontinuitet hører gårsdagen til, og fra Island til Cypern er regeringspartier væltet siden 2009. Ofte fungerer end ikke længere vekselvirkningen mellem regering og opposition. Til tider må "teknokratregeringer" indsættes for at sikre administrationen af kravene fra Trojkaen - Den Internationale Valutafond, Europa-Kommissionen og Den Europæiske Centralbank. Mens Nea Dimotratia og PASOC fastholder en allerede skrantende regering i Grækenland for at undgå mødet med vælgerne, er det åbent i Spanien, om det gennemkorrumperte Partido Popular og Mariano Rajoy, der siden november 2011 har været premierminister, nu ønsker at trække hovedet ud af løkken. I Frankrig befinder Front National sig i meningsmålingerne på højde med Socialisterne - bare et enkelt år efter deres jordskredssejr; tilsvarende med de højreorienterede populistere i Østrig, hvor der er valg næste måned. Nedslidningen af det politiske system synes at være generel.

Og Tyskland? Siden 2005 har Angela Merkel været kansler, og det vil valget den 22. september i år sikkert ikke ændre på. Med 40 pct. af stemmerne ligger CDU/CSU uantastet forrest i meningsmålingerne, mens SPD med blot ca. 25 pct. er langt bagud. Kravler den organiserede neo-liberalismes parti FDP op over spærregrænsen på fem procent - og derfor fortsat vil være repræsenteret i det nationale parlament - vil den gamle koalitionsregering fortsætte. Hvis ikke vil SPD - trods modstridende valgkampsparoler - ikke fornægte en ny stor koalition. Et regeringsalternativ med partiet Die Linke ønskes ikke af hverken SPD eller Die Grüne.

Hvordan skal Merkel-regeringens dominans forklares? Selv i den borgerlige lejr i Europa er der ikke konsensus om den hårde tyske nedskæringskurs, der tværtimod er omstridt - om ikke grundlæggende så i hvert fald i sin rigiditet og i forhold til en række taktiske aspekter. Groft sagt findes der tre grunde til Merkels dominans: for det første den særlige socio-økonomiske vej som den europæiske kriseprocess har fulgt; for det andet de kristelige-demokraters egen partipolitiske moderniseringsproces og endelig for det tredje en opposition uden alternativ.

Kort fortalt:

1. Imens flertallet af Euro-klubbens medlemmer enten har siddet fast i krisen i flere år eller på ny dykkede ned i den sidste år, synes den tyske økonomi og politik at skrive succeshistorie. Da produktionen i 2009 faldt med ca. fem pct., blev nedgangen mødt ikke bare af "Bankpakker" men også af offentlige investeringsprogrammer og en arbejdsmarkedspolitik, der med sikring af arbejdspladser til kernearbejdskraften samtidig stabiliserede den indenlandske efterspørgsel. Fagbevægelsen og SPD kom således med på vognen. Allerede i 2010 blev denne keynesianske politik 'light' dog skiftet ud med en neomerkantilistisk politik - af indlysende grunde: BRIK-Staterne (Brasilien, Rusland, Indien, Kina) var kommet godt igennem krisen og med deres store investeringsprogrammer repræsenterede de for den tyske industri et enormt vækstpotentiale. Fra 2010 til 2012 lå den tyske akkumulationsrate over førkriseniveau. Og med over 41 millioner erhvervsduelige satte den - ganske vist prekære - tyske beskæftigelse rekord. Euro-krisen, som for et år siden så ud som et ideelt profileringsområde for SPD's kanslerkandidat fhv. finansminister Peer Steinbrück, er endnu ikke overstået men opfattes af den menige tysker derfor ikke længere som en stor trussel. Sådan vil det dog ikke vare ved. Europas økonomiske og sociale spaltning begrænser også den tyske bilindustri, maskinfremstillingsindustriens og den kemiske industri eksportudsigter. Beggar-my-neighbour-politik er ikke en sikker drivkraft. Den overalt i

Europa indførte nedskæringspolitik, som bestemt i Finanspagten, kvæler de indenlandske efterspørgsler. De økonomiske forskningsinstitutter går i deres mellemfristede prognoser frem til 2017 – selv på baggrund af optimistiske forudsætninger – ikke ud fra, at førkriseniveauet kan genopnås, og at den europæiske arbejdsløshed vil falde mærkbart. Imidlertid er dette ikke et valgkampstema. På nær for Die Linke er det europæiske finansdiktatur ikke et stridspunkt på Berlins politiske scene; SPD og Die Grüne følger kanslerens kurs. I stedet for politisk afklaring hersker den sparsommelige husholdnings logik, og på det punkt føler store dele af vælgerkorpset sig repræsenteret af Merkel og hendes finansminister Schäuble.

2. Modernisering: Med privatisering, fleksibilisering og omfordeling til ugunst for lønmodtagere og mindrebemidlede – se blot på løn og socialydelseskvoten – bliver konkurrenceregimet optimeret. Dertil kommer, at forbundskanslerens politik ikke bare er udtryk for ren neoliberalisme. De kristelige demokrater har også en – intern partimæssig og delvist voldsomt omstridt – løbende moderniseringsproces. Mindsteløn, husleje, offentlig børnepasning, homoseksuelle partnerskaber er temaer, hvor Merkels CDU har tilpasset sig flertallet – modsat den organiserede konservatisme i Tyskland, som i årevis heftigt har opponeret imod. Meget af dette kan man betegne som forsinket modernisering. Baggrunden er mindre et ideologisk kursskift (“Socialdemokratisering af CDU”) end det er udtryk for reale problemer. Således er Tyskland endnu et af de få lande i Europa, som ikke har en generel lovbestemt mindsteløn (eller noget tilsvarende som fx den høje tarifforpligtelse i Østrig). Næsten en fjerdedel af lønmodtagerne arbejder i lavlønsektoren (defineret som to tredjedele af medianindkomsten) – i EU kun overgået af Litauen. Som konsekvens vokser lønspredningen, og en massiv lønkonkurrence skaber social utryghed og angst også for visse dele af den såkaldte middelklasse. Men støtten fra dem er nødvendig for en hver politisk kraft, som gør sig forhåbninger om at gribe regeringsmagten.
3. Oppositionen: At ca. en tredjedel af arbejdsforholdene i Tyskland kan betegnes som ”prekære”, har SPD’s (og Die Grünes) regeringspolitik et betydeligt ansvar for. For ti år siden – i 2003 – begyndte de to daværende regeringspartier efterkrigens mest omfattende deregulering af arbejdsmarkedet (“Agenda 2010”). Udbredelsen af lavlønsektoren, af løsarbejde, kontraktarbejde, dårlige beskæftigelsesforhold udspringer heraf, lige som nedskæringen af pensionen og den skridtvise forlængelse af livsarbejdstiden til 67 år. Denne politik har skadet SPD’s politiske troværdighed massivt i de sociale klasser, som partiet er afhængig af at kunne mobilisere til støtte for sig i valgkampen 2013. SPD vakler mellem erkendelsen af, at det må trække vigtige dele af “Agenda 2010” tilbage for overhovedet igen at komme i nærheden af chancen for et politisk flertal; og troen på, at det netop har været Agendaens lønsænkings-, deregulerings- og privatiseringspolitik, som har ført til den tyske kapital overlegne konkurrenceevne og dermed til de seneste års økonomiske opsving. Bag denne vaklen står forskellige sociale grupper, som det ikke hidtil er lykkedes for SPD at få til at enes: På den ene side de, der ville slå sig op som den ”nye midte”, men som selv er under pres for at blive opløst. Og på den anden side de, der er ofre for Agenda-politikken; de, der savner solidaritet og socialt sammenhold, som lider under prækariseringen af arbejdet og som ser, at der sås tvivl om deres eksistensgrundlag som følge af indskrænkningen af det sociale sikkerhedssystem. I begge lejre mødes SPD med tilbagegangstendenser.

En valgkamp, der handler om forskelle i politiske standpunkter og fremtidsperspektiver, bliver der ikke tale om. Det ville der ellers være behov for, netop fordi der i løbet af store kriser finder transformationsprocesser sted, som ændrer kapitalismens ansigt – formuleret teoretisk: reguleringsmodel. Sat på spidsen: det altid prekære forhold mellem kapitalismen og demokratiet går i stykker. Hvad nogle betegner som post-demokrati (Colin Crouch) eller facade-demokrati (Jürgen Habermas) betyder en drejning i mod en autoritær kapitalisme (Frank Deppe). (1) Det neoliberale dogme, ”Markedets herredømme”, bliver således udvidet gennem konverteringen af finans- og bankkrisen til en statsgældskrise, der under den herskende diskurs kun tillader ”sparepolitik” for samfundets laveste til gavn for de øverste formueklasser. Trojkaens regime i Europa er aktuelt den

mest brutale implementering heraf.

Vi mener, at ændringen af kapitalismen og demokratiet bør være et område, som det samfundsmæssige og politiske venstre bør profilere sig på. Mere præcist ser vi i afklaringen af økonomisk-demokratiske alternativer de programmatisk rammer, inden for hvilke fagforeninger - og venstrefløje inden for disse - samt venstrefløjspartier kan profilere deres fremtidsperspektiver. Ikke et økonomisk demokrati som en læges forsøg på at redde den syge kapitalisme. Derimod økonomisk demokrati som et koncept til transformation af finansmarkedskapitalismen - og i den forbindelse kunne man knytte an til tidligere skandinaviske programmer (lønmodtagerfonde) under forandrede betingelser.

Vi ser i den forbindelse flere anknætningspunkter. I fagbevægelsen: at koncentrationen af kernearbejdskraft i de eksportstærke sektorer ikke i sig selv kan udgøre en tilstrækkelig organisationsmagt. Det giver den organisatoriske lærdom, at prækariseringen kun kan stoppes, hvis der etableres solidariske bånd også med løsarbejdere, kontraktarbejdere og marginalt beskæftigede; og den erkendelse, at fagforeningerne må tilbyde en samfundspolitisk fortolkning og et der ud af voksende perspektiv (2) for ikke at blive opslugt af mainstream-afpolitiseringsens malstrøm ("There Is No Alternative - TINA"). (3)

Og på venstrefløjen - som stadig ikke kan integrere forskellige erfaringsverdener og kulturer i Øst- og Vesttyskland, og som søger efter de nye politiske og programmatisk tilgange. For venstrefløjen er det en succes at skabe genindtræden i det nationale parlament - ikke for at etablere sig som et parlamentarisk magt, men for at få ressourcer og spillerum for dens fornyelse og omorganisering.

Oversat fra tysk af Klaus Krogsbæk

NOTER

1) Frank Deppe: *Autoritärer Kapitalismus*. Hamburg 2013.

2) Hans-Jürgen Urban: *Arbeiterbewegung heute: Wandel der Arbeit - Wandel der Bewegung*, in: *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Beilage zur Zeitschrift *Das Parlament*, 9-2013.

3) In zwei Befragungsprojekten mit betrieblichen Interessenvertretern haben wir einerseits die Notwendigkeit eigenständiger gewerkschaftlicher Deutungsangebote und andererseits die tiefe Entfremdung gegenüber den herrschenden Politikbetrieb erfahren. Vgl. zuletzt Richard Detje/Wolfgang Menz/Sarah Nies/Dieter Sauer/Joachim Bischoff: *Krisenerfahrungen und Politik*, Hamburg 2013.